

श्रमिकले लाभ प्राप्त गर्नेमा विश्वस्त छौं: महासचिव लम्साल

भण्डै दुई दशक लामो प्रयत्नपश्चात नेपालमा सामाजिक सुरक्षा ऐन पारीत भएको छ । सरकार, रोजगारदाता तथा ट्रेड यूनियन तीनवटै पक्षबीचको सहमतिमा तयार भएको सामाजिक सुरक्षा ऐनले मर्यादित काम र श्रमिकको सामाजिक सुरक्षाको ग्यारेण्टी गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

सो ऐन बनाउन नेपाल ट्रेड यूनियन महासंघ(जिफन्ट) ले लामो समयदेखि विभिन्न क्षेत्रमा लविड गर्दै आएको थियो । श्रमिकको सुरक्षाका लागि अगाडी सारिएको सो अवधारणाले हालै मूर्त रुप लिएको हो । ऐन पारीत भइसकेको अवस्थामा यसको कार्यान्वयनका लागि नियमावली निर्माण तथा ऐनले पकिल्पना गरेका कतिपय संरचना तयार पार्न बाँकी नै छन् । यसै सन्दर्भमा यहि विषयको सेरोफेरोमा रहेर सामाजिक सुरक्षा ऐन निर्माणका लागि महत्वपुर्ण भूमिका खेलेको यूनियन, नेपाल ट्रेड युनियन महासंघ(जिफन्ट)का महासचिव विष्णु लम्सालसँग गरिएको कुराकानी ।

प्रश्न: सामाजिक सुरक्षाको अवधारणा कसरी सुरु भएको हो ?

उत्तर: विशेषगरी सामाजिक सुरक्षाको अवधारणा युरोपबाट सुरु भएको हो । भण्डै ७०/८० वर्ष अघिदेखि युरोपमा सामाजिक सुरक्षालाई श्रमिकको जीवनमा सुरक्षा गर्ने अस्त्रको रुपमा प्रयोग गरिँदै आयो । यो क्रमशः एसियाका धेरै देशमा फैलियो र अहिले दक्षिण एसियामा नेपालमा हामी यसलाई स्थापित गर्ने अवस्थामा हामी आइपुगेका छौं ।

नेपालमा कहिलेदेखि यसको चर्चा सुरु भयो र कसरी ?

उत्तर: सामाजिक सुरक्षा दुई प्रकारका हुन्छन् । एउटा सर्वकालिक सामाजिक सुरक्षा र अर्को योगदान आधारित सामाजिक सुरक्षा । सर्वकालिक सामाजिक सुरक्षा भनेको चाहिँ राज्यले चाहे धनी नागरिक होस् वा गरिव नागरिक होस् वरावर ढंगले सुरक्षा प्रदान गर्ने हो । काम गर्नेहरुले आफ्नो कमाईबाट योगदान गरेर प्राप्त गर्ने सुरक्षालाई योगदान आधारित सामाजिक सुरक्षा भनिन्छ । केहि वर्ष अगाडीसम्म हाम्रो देशमा यी दुवै सामाजिक सुरक्षा थिएनन् भन्दा पनि हुन्छ । निजामति कर्मचारी, सेना प्रहरीमा केहि आंशिकखालको सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था थियो । त्यहाँ पेन्सन, उपादान, सञ्चयकोषको व्यवस्था छ । विसं २०४६ सालमा बहुदलिय व्यवस्था आएपछि केहि उद्योगधन्दा, वित्तिय संस्थाहरुमा पनि यसको व्यवस्था गरियो । तर पूर्णरुपमा न सर्वकालिक सामाजिक सुरक्षा छ हाम्रो मुलुकमा न त योगदान आधारित नै छ ।

विसं २०५१ सालमा जव क. मनमोहन अधिकारी नेकपा एमालेको तर्फबाट प्रधानमन्त्री हुनुभयो, त्यसपछि उहाँले ७५ वर्ष पुगेका व्यक्तिलाई प्रतिमहिना रु. १ सयका दरले ज्येष्ठभत्ता दिने व्यवस्था गरेपछि नेपालमा पनि सर्वकालिक सामाजिक सुरक्षा प्रारम्भ भयो । त्यसैले सर्वकालिक सामाजिक सुरक्षा सुरु भएको त्यसलाई मान्न सकिन्छ । योगदान आधारित सामाजिक सुरक्षा त हाम्रो देशमा हालसम्म

पनि छैन । निजामति कर्मचारी, सेना प्रहरीले प्राप्त गर्ने सामाजिक सुरक्षा योगदान आधारित नभई राज्यले आफ्नो कोष मार्फत दिएको सहूलियत हो ।

हामी(जिफन्ट)ले श्रमिकको योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था गर्न भण्डै २० वर्ष अघि देखि आवाज उठाउँदै आएका हौं । अन्य ट्रेड यूनियनहरु यसमा विस्तारै सहमत हुँदै आए । अहिले जुन सामाजिक सुरक्षा ऐन आएको छ त्यसका लागि हामीले लामो समयको मेहनत गरेका छौं । अब योगदान आधारित सामाजिक सुरक्षा अगाडी बढ्ने अवस्थामा छ ।

प्रश्न: योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाबाट श्रमिकले कसरी लाभ प्राप्त गर्न सक्छन् ?

उत्तर: हाम्रो कानूनले जसले योगदान गर्दछ, उ सामाजिक सुरक्षाको अंग बन्न सक्दछ भनेको छ । त्यसैले जसले योगदान गर्दछ उसले सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्दछ । अहिलेसम्म निजामति कर्मचारी, शिक्षक, सेना, कलकारखानामा काम गर्ने श्रमिक, बैंक तथा वित्तिय क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारी लगायतबाट गरी भण्डै ६ लाख व्यक्तिले सामाजिक सुरक्षा कोषमा योगदान गरिरहेका छन् । उनीहरुबाट मासिक तलवको १ प्रतिशतका हिसावले योगदान गरेको १६ अर्ब रुपैया कोषमा जम्मा भएको छ । यसमा रोजगारदाताहरुले २० प्रतिशत योगदान गर्ने भनेर ७ वर्षअघि नै सहमति गरेका हुन् । त्यो रकम पनि जम्मा गर्दा यो ठूलो रकम हुन्छ । श्रमिकलाई संरक्षणको कुरा गर्दा ९ प्रकारका स्कीमहरु उपलब्ध हुने हामीले भन्दै आएका छौं । यो अवस्थामा जम्मा भएको रकम अपुग हुन्छ र नपुगेको रकम राज्यले हाल्नुपर्दछ । यसरी त्रिपक्षिय योगदानका आधारमा यो कोष निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने भनिएका कारण जो श्रमिकले तोकिए अनुसारको रकम योगदान गर्दछ उसले सुविधा प्राप्त गर्दछ ।

प्रश्न: यो ऐन निर्माणमा ट्रेड यूनियन तथा रोजगारदाताहरु कसरी सहमतिमा आए ?

उत्तर: श्रम ऐन, २०४८ मा धेरै मजदुर पक्षिय बुँद भए भन्ने आरोप उद्योगि व्यवसायीले सुरु देखि नै लगाउँदै आएका थिए । श्रम ऐन लगानीमैत्री नभएको र लगानीकर्ताहरु प्रति बढी पूर्वाग्रही भएको गुनासो उहाँहरुको थियो । हामीले पनि धेरै राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको अध्ययन गर्यौं र मजदुरका लागि मर्यादित कामका लागि सामाजिक सुरक्षा अपरिहार्य कुरा हो भन्ने निश्कर्षमा पुग्यौं । त्यसैले हामीले रुपान्तरणको मुद्दालाई अगाडी सार्थौं । हामीले श्रमिक तथा मुलुकको समृद्धिका लागि रुपान्तरणको मुद्दा अगाडी सारेका हौं । लगानीमैत्री वातावरण र मजदुरहरुको संरक्षण र उनीहरुको मर्यादित कामको ग्यारेण्टी गरौं भन्ने प्रस्ताव हामीले नै गर्यौं । लगानीकर्ताहरुलाई श्रमिक चाहे उ एकदिन काम गर्ने होस् वा १० वर्ष, चाहे एकजना काम गर्ने थलो होस् वा १० औं हजार काम गर्ने स्थान होस् सबै ठाउँमा मजदुरको सामाजिक सुरक्षाको ग्यारेण्टी गर्नुस्, श्रम ऐनमा हामी पनि सोचन तयार छौं भन्यौं । हामीले नै एउटा सिद्धान्त अगाडी सार्थौं, जति बढी सामाजिक सुरक्षा, त्यति बढी श्रम

लचकता भन्ने । यसमा भण्डै १५ वर्षको छलफलमा दुवै पक्षको भावना, अपेक्षा समेटिने अवस्था निर्माण भइसकेपछि लगानीकर्ताहरु पनि सहमतिमा आए र हामीले दुवै ऐन एकैसाथ ल्यायौं ।

प्रश्न: उद्योग प्रतिष्ठानमा हुँदै आएको श्रम विवाद यो सामाजिक सुरक्षा ऐन कार्यान्वयनमा आएपछि अन्त्य हुन्छ ?

उत्तर: हिजो न्यूनतम कुरा पनि श्रमिकलाई उद्योग प्रतिष्ठानले दिँदैनथे । त्यसैले त्यसकै लागि सामुहिक सौदावाजी गर्नुपर्ने अवस्था थियो । ऐन कानूनले तोकेको विषयलाई हामी हक आधारित अधिकार ठान्छौं । त्यसका लागि पनि हिजोका दिनमा लडाईं गर्नुपर्ने, सामुहिक सौदावाजीमा जानु पर्ने, मुद्दा गर्नुपर्ने अवस्था थियो । अहिलेको ऐनले हक आधारित विषयलाई स्वतः लागु गर्नुपर्ने र नगरेमा नगर्ने पक्ष दण्डित हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यसले गर्दा पनि यो लागु हुन्छ भन्ने अपेक्षा छ । त्यसपछि हित आधारित जुन सामुहिक सौदावाजी मार्फत लिने व्यवस्था छ, यसका लागि भएका सम्झौता कार्यान्वयन भएन भने त्यसका लागि श्रम निरीक्षण प्रणालीको व्यवस्था गरिएको छ । पहिले कारखाना निरीक्षण मात्र थियो, नयाँ श्रम ऐन मार्फत श्रम निरीक्षण प्रणाली भनेर नयाँ व्यवस्था गरिएको छ । त्यसैले अब यस्तो कुनै समस्या भएमा श्रम निरीक्षण गरेर कुनै कुरा कार्यान्वयन नभएको भेटिएमा कार्यान्वयन गर्न प्रेरित गर्ने र त्यति गर्दा पनि कार्यान्वयन नगरे दण्डित गर्ने व्यवस्था भएको हुनाले हामी अब पहिले भन्दा वातावरण राम्रो हुन्छ भन्नेमा विश्वस्त छौं ।

प्रश्न: जिफन्टले यसका बारेमा आम श्रमिकलाई जानकारी गराउने हिसावले के कुनै अभियान सञ्चालन गर्दैछ ?

उत्तर: हामीले यसका बारेमा जानकारी गराउने उद्देश्यले ६/७ प्रकारका सामग्रीहरु तयार पारिसकेका छौं । ति सामग्रीहरुले सामाजिक सुरक्षा ऐन ल्याउन गरिएको प्रयत्न देखि यसका महत्वपूर्ण पक्षहरु, योगदान कसले कसरी गर्न सक्छ भन्ने खालका जानकारीहरु दिन्छन् । हामी ऐनले दिएको सुविधा कसरी प्राप्त गर्ने भन्ने बारेमा ठूलो समुहलाई प्रशिक्षित गर्नेदेखि कार्थथलोमा पुगेर पनि जानकारी गराउँदै छौं । यो प्रशिक्षणका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री छपाईको काम अगाडी बढिसकेको छ । दोश्रो, यो ऐनको कार्यान्वयनका लागि नियमावलीहरुको आवश्यकता छ । त्यसैले नियमावली निर्माणका लागि हामी दवाव सिर्जना गर्दैछौं । त्यसमा हामी संलग्न पनि हुन्छौं । त्यति मात्र नभई यसका थुप्रै संरचना खडा गर्नुपर्ने देखि लिएर स्कीमहरु डिजाइन गर्नुपर्ने काम छन्, यसमा हामी पूर्ण रुपमा लागि रहेका छौं र आगामी दिनमा पनि उत्तिकै तदारुकताका साथ लागि पर्नेछौं ।